

УКРАЇНЬСЬКА МОВА В ЛІНГВОКУЛЬТУРНОМУ І ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ КИТАЮ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНИЙ СТАН

THE UKRAINIAN LANGUAGE IN THE LINGUAL-CULTURAL AND EDUCATIONAL AREA OF CHINA: HISTORY AND PRESENT STATE

Фу Цзін,

orcid.org/0009-0001-3644-4389

кандидат філологічних наук,

доцент Інституту російської мови

Сичуанського університету іноземних мов, Китай

Стаття присвячена феномену присутності української мови у лінгвістичному ландшафті сучасного Китаю. У ній представлені основні результати дослідження процесу входження української мови до геокультурного та освітнього простору Китаю. Уперше в широких хронологічних межах (з домонгольських часів до сьогодення) системно висвітлено історію появи та особливості функціонування української мови на китайських теренах, основні аспекти становлення та розвитку китайської україністики та питання викладання української мови у вищій школі Китаю. Використовуючи системно-історичний, історіографічний та соціокультурний підходи, історико-логічний аналіз, автор на основі історичних фактів та моніторингу поточної ситуації виділяє 1) доінституційний, 2) перехідний (змішаний) та 3) інституційний етапи у розширенні присутності української мови в геокультурному та лінгвістичному просторі, характеризує їх особливості та відповідні їм типи акторів (етнічні українці на китайських землях; нащадки етнічних українців, що осіли в Китаї; етнічні китайці в українському мовному континіумі (навчання в УРСР); перші китайські дослідники україністики; вчені-українознавці з північноамериканської діаспори). Докладно розглянуто процес інституціоналізації вивчення української мови в новому Китаї після здобуття Україною незалежності, представлено «каталог» китайських університетів, в яких вивчається українська мова, відстежено динаміку їхньої появи та особливості локалізації на території Китаю. Наведено також перелік центрів з вивчення України, охарактеризовано їх основні досягнення. Увага приділена проблемам методичного забезпечення викладання та вивчення української мови як іноземної в університетах Китаю.

Результати проведеного дослідження визначають основні контури цілісної картини минулого та сьогодення україністики у Китаї, дозволяють оцінити роль та значення української мови у геополітичному, соціокультурному та освітньому аспектах як в історичному ключі, так і з точки зору перспективи довгострокових партнерських відносин між Китайською Народною Республікою та незалежною Україною.

Ключові слова: вивчення української мови, Китай, освітній простір, (гео/лінгво)культурний простір, мовна присутність, мовний ландшафт.

This article is devoted to the phenomenon of the presence of the Ukrainian language in the linguistic landscape of modern China. The process of the entry of the Ukrainian language into China's lingual-cultural and educational areas is presented as the main result of the study. For the first time, the emergence of the Ukrainian language and its functioning in China, the main aspects of the formation and development of Chinese Ukrainian studies, and the teaching of the Ukrainian language in Chinese higher education are represented systemically in a broad chronological framework (from pre-Mongolian times to the present day). By systemically using historical, historiographic, and sociocultural approaches, conducting historical and logical analysis, using historical facts, and monitoring the current situation, the author identifies 1) pre-institutional, 2) transitional (mixed) and 3) institutional stages in expanding the presence of the Ukrainian language in the geo-cultural and linguistic areas of China, and characterizes their main features and corresponding types of actors (ethnic Ukrainians in China; descendants of ethnic Ukrainians who settled in China; ethnic Chinese in the Ukrainian language continuum (trained in the Ukrainian SSR); the first Chinese researchers of Ukraine; Ukrainian scholars from the North American diaspora). The process of institutionalization of the study of the Ukrainian language in China after Ukraine gained independence is considered in detail, and a "catalog" of Chinese universities where the Ukrainian language is studied is presented. The dynamics of their appearances and the peculiarities of localization in China are traced. A list of centers for Ukrainian studies is also presented, and their main achievements are characterized. Attention is paid to the problems of methodological support for teaching and learning Ukrainian as a foreign language in Chinese universities.

The results of the study reveal the main features of a holistic picture of the past and present of Ukrainian studies in China, allowing us to assess the role and significance of the Ukrainian language in the geopolitical, sociocultural, and educational contexts, both in a historical perspective and from the viewpoint of the prospect of long-term partnerships between the People's Republic of China and independent Ukraine.

Key words: learning the Ukrainian language, China, educational areas, (geo/lingual) cultural areas, linguistic presence, language landscape.

Постановка проблеми. Утвердження України як повноцінного геополітичного актора після набуття країною незалежності на початку 1990-х років кардинально змінило статус укра-

їнської мови. З мови недержавного народу вона стала єдиною офіційною мовою держави Україна. Новонабутий статус викликав й відповідні зміни місця української мови на міжнародній арені,

перетворивши її на мову міждержавного спілкування. Це, своєю чергою, сприяло розширенню сфери її використання в міжнародній комунікації, употужнило імпульси до вивчення представниками інших лінгвокультур.

Яскравим прикладом цього стало утвердження української мови в лінгвокультурних ландшафтах невластиво слов'янських теренів, зокрема, Китаю. Це засвідчило не лише визнання з боку КНР незалежної України як невід'ємного компонента нової європейської геополітичної реальності, але й появу нового вектора у зовнішній політиці КНР, спрямованого на розвиток двосторонніх відносин з Україною.

В умовах сьогодення, як визнають українські фахівці, для Китаю Україна не є «пріоритетним партнером» [1, с. 76]. Інтерес КНР до України автоматично визначається її географічним розташуванням на східних кордонах Європейського Союзу, себто Україна цікавить Пекін передусім як «транзитна країна» на шляху між КНР та ЄС – поряд із Білоруссю, країнами Центральної Азії, Південного Кавказу, Іраном, Туреччиною [14, с. 15].

Водночас, як наголосив у телефонній розмові з Президентом Зеленським 26 квітня 2023 року Голова КНР Сі Цзіньпін, за 31 рік розвитку китайсько-українські відносини набрали характеру стратегічного партнерства, і незалежно від змін міжнародної ситуації, китайська сторона завжди готова разом просувати вперед взаємовигідну співпрацю з Україною [11].

Забезпечення такого обопільного співробітництва між Китайською Народною республікою та Україною, як, за словами Сі Цзіньпіна, «міжнародних відносин нового типу» [16], затребувало різногалузевих фахівців, які б володіли українською мовою достатньо для того, щоб якісно обслуговувати цей вектор зовнішньої політики КНР, а також китайсько-українські торгово-економічні, культурні тощо відносини.

Дана проблема апіорі передбачає два можливі напрями розв'язання: 1) відновлення підготовки таких фахівців у вишах України в автентичному мовному та освітньому середовищі; 2) відкриття відповідних спеціальностей, безпосередньо в університетах Китаю.

Оскільки обидва окреслені вектори щодо підготовки китайських фахівців з української мови почали розгортатися на початку 1990-х років (після визнання КНР незалежної України та встановлення з нею дипломатичних відносин – відповідно 27 грудня 1991 року та 02 січня 1992 року), сьогодні питання вивчення української мови носіями китайської лінгвокультури можна вирізнити як тему, що заслуговує на окреме обговорення

у межах загального китайсько-українського науково-дослідницького і освітнього дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, доводиться констатувати, що попри три десятиліття тривання процесу вивчення української мови китайськими студентами як в Україні, так і в Китаї, ця тема не набула свого належного висвітлення в науковій літературі. Основна увага українських дослідників впродовж цього часу зосереджена головним чином на здобутках та проблемах вивчення китайської мови в Україні. Про успіхи студентів з Китаю в опануванні української мови як іноземної у вишах України (Києва, Львова, Харкова, Вінниці, Луцька та інших міст) можна дізнатися лише з публікацій у регіональних медіа (львівський часопис «Високий замок», луцький «Волинь» тощо) та повідомлень прес-служб відповідних навчальних закладів. При цьому, однак, на сьогодні відсутнє науково-обґрунтоване узагальнене осмислення наявних результатів у цій сфері, відповідний аналіз даних тощо.

На цьому тлі вирізняємо групу розвідок лінгводидактичного спрямування, в яких осмислюється досвід викладання української мови китайським студентам як на підготовчих відділеннях нефілологічних спеціальностей університетів України, так і при вивченні української мови як (другої) іноземної студентами-філологами [2; 13 та ін.].

Аналогічним є стан вивчення ситуації з викладанням української мови у Китаї. Попри очевидність та назрілість проблеми, практично ніхто з науковців (ні українських, ні китайських) системно не висвітлював це питання, так само як і загалом питання поширення української мови в лінгвопросторі Китаю. Певний виняток у цьому становлять зауваги, які можна знайти у виступах китайських офіційних осіб [10], у оглядах загальних аспектів розвитку українсько-китайських відносин, у тому числі й в гуманітарній та освітній сферах [5; 6; 7; 8], а також у розвідках деяких російських та китайських дослідників, що вивчали питання слов'янської (у тому числі й української) мовної присутності на теренах Китаю, передусім у Харбіні [12 та ін].

У монографії директора Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України, чинного президента Української асоціації китаєзнавців В.О. Кіктенка «Історія українського китаєзнавства (XVIII – початок XXI століття)» [3] детально проаналізовано основні напрямки розвитку китаєзнавства відповідно до внеску українських учених у дослідження історії, філософії, культури, мови, літератури, соціально-економічного і політичного розвитку Китаю.

У спільному нарисі тодішнього голови правління Української асоціації китаєзнавців С.А. Кошового та китайських дослідників Тянь Юань, Лю Цзайцзи, Куан Цзенцзюнь [6] докладно висвітлено роботу та набутки Уханського центру україністики в Китаї і діяльність перших китайських дослідників України.

Таким чином, феномен присутності української мови в лінгвокультурному ландшафті та освітньому просторі Китаю можна виокремити як *невивчену ділянку* китайської україністики.

Формулювання цілей статті. Метою статті є загальний аналіз сучасного стану вивчення української мови в закладах вищої освіти КНР. Головне завдання полягає у висвітленні представленості української мови в китайському лінгвокультурному і освітньому дискурсах, окресленні основних аспектів їх формування і синхронного стану, аналізі проблем і перспектив викладання української мови у вишах Китаю.

Виклад основного матеріалу. Українська мова – одна з цілої низки слов'янських мов (російська, білоруська, польська, чеська, болгарська, сербська, хорватська), які вже протягом тривалого часу функціонують на китайських теренах у невластиво слов'янському середовищі. Як свідчать опрацьовані джерела, процес входження української мови в лінгвопростір Китаю має за давнини характер і відбувався у кілька етапів, кожен з яких, з огляду на історико-політичну, соціокультурну зумовленість, мав різні імпульси і різні типи акторів. Можна вирізнити три основних етапи у процесі входження української мови в лінгвокультурний простір Китаю.

1. Доінституційний етап

Відносини між Україною та Китаєм почали зароджуватись ще за часів скіфської доби завдяки Великому шовковому шляху [7; 9 та ін.]. Цей трансконтинентальний торговий шлях був прокладений у II ст. до н.е. і окремі його відгалуження сягали території сучасної України – Криму й північного Причорномор'я. У домонгольські часи контакти між населенням земель сучасних України і Китаю відбувалися завдяки приналежності цих земель до території так званого Великого (Євразійського) Степу (величезної природної зони (лісо)степів, яка простягається від земель нинішньої Угорщини до земель східного Китаю на понад 7000 км.) і участі у більшості значних міграцій людей і державному житті цих земель.

У часи монгольських завоювань «розпорошені землі Київської Русі і Китаю опинились у складі одного політичного утворення – Монгольської імперії» [7]. Унаслідок монгольської воєнної

експансії на руські землі кілька тисяч полонених руських воїнів потрапили до Китаю. Попри те, що, відірвані від батьківщини, вони з плином часу зазнали асиміляції, деякі історики ([7] та ін.) розглядають їх як українську протодіаспору на китайських теренах. Також науковці висловлюють думку про те, що монгольські завоювання парадоксальним чином вплинули на розвиток трансконтинентальної торгівлі та культурні контакти представників двох територіально віддалених етнічних спільнот [7].

У першій чверті XVII ст. було започатковано офіційні відносини Московської держави з Китаєм, в рамках яких тривалий час здійснювалися українсько-китайські взаємини. Українці входили до складу російського посольства, релігійних і торгових місій (у Пекіні та інших містах) тощо. Особливий внесок у вивчення Китаю зробили український історик та археограф М. Бантиш-Каменський, український синолог і мандрівник Юрій Тимківський та ін.

Упродовж XVIII–XIX ст. робота російської Духовної православної місії сприяла проникненню української культури на китайські терени: українські пастирі здійснювали не тільки місіонерську, а й науково-педагогічну роботу, а також могли в усних розповідях популяризувати власну (тобто українську) культуру (і мову) в цій країні. У цьому сенсі важливим видається той факт, що член Другої православної місії у Китаї І. Россохін, який при Двірцевій канцелярії викладав російську мову маньчжурам і китайцям, обрав за підручник «Граматику» М. Смотрицького. Переклад «Граматики» маньчжурською мовою у співпраці з Фу Лахе є чи не першим перекладом праці українського автора в Китаї.

Бурхливим і неоднозначним періодом в історії китайсько-українських літературних взаємин став початок XX ст. Відносини України з Китаєм в цей час розвивалися у двох напрямках. Перший з них визначався офіційним курсом Російської імперії, яка внаслідок подій жовтня 1917 року трансформувалася у більшовицьку державу. Україна була складовою майбутнього СРСР, що унеможливило їй власну роль в побудові відносин із Китаєм. Поряд із цим, зароджувалися неофіційні стосунки двох країн. Їх спричинили масові переселення українців до Маньчжурії після поразки визвольних змагань у Зеленому Клині й утворення в Маньчжурії українських етнічних поселень із центром у Харбіні. Завдяки діяльності тамтешньої української громади, на початку XX ст. відбувалося поширення відомостей про Україну і українську культуру в північних районах Китаю.

Було відкрито кілька українських шкіл, що сприяло більш активному входженню української мови до мовного ландшафту Китаю.

Щодо чисельності української діаспори, факт існування та діяльності якої в Китаї став помітним чинником в історії зв'язків між двома народами, слід взяти до уваги деякі викладки з розвідки В. Литвина [7]. Відомий український науковець стверджує, що у 1920–1930 роках в основних центрах Маньчжурії (Харбін, Дайрен, Мукден, Гірін тощо) налічувалося від 30 до 45 тис. етнічних українців. Поза Маньчжурією українці були в Шанхаї (майже 4 тис.), Тяньцзіні, Ціндао та Ханькоу. Загальна їх кількість у Китаї коливалася в межах 35–50 тис. осіб [7].

Серед усіх перелічених територій особливо слід виділити Харбін, специфічною рисою якого в першій половині ХХ ст. була його багатонаціональність. У зв'язку з будівництвом лінії Китайсько-Східної залізниці Харбін швидко розвивався, і вже до 1917 р. кількість його жителів перевищувала 100 тис. осіб. До 20-х років ХХ ст. українська діаспора в Харбіні, за різними даними, налічувала від 15 до 22 тис. [12]. При цьому, українська мова, як дослідила О.М. Шевченко, функціонувала передусім у побуті – поряд із російською мовою [12], а також у сфері масової інформації (газети, журнали і книги), театральній [12], де вживався літературний варіант української мови. Шевченко О.М. відзначає, що в Харбіні було відкрито українські школи, де українською мовою викладалось українознавство. Ще одна визначна пам'ятка Харбіна, пов'язана з українцями, і яка зберіглася до цих пір – Покровська церква. У цій церкві вперше в Харбіні проводили богослужіння українською мовою [12].

Контакти, що виникали в даний період, можна назвати підготовчими, оскільки вони мали ознайомчий характер і відповідні форми: інформаційні повідомлення про національну культуру українців і її видатних діячів, популярні огляди тощо. Ці повідомлення з'являлися в українській пресі. Так, наприклад, упродовж 1928–1929 рр. у китайському часописі «Гунбао» (Вісник) одна із сторінок присвячувалася українському матеріалу і мала назву «Українське життя». Редактором цієї сторінки був секретар адміністрації Українського Національного Дому в Харбіні І. Світ.

2. Перехідний (змішаний) етап

У процесі входження української мови в лінгвістичний і освітній простір Китаю вирізняється специфічний етап, який ми визначили як «перехідний» чи «змішаний». Це «якісно новий» етап українсько-китайських взаємин, який розпочався

після перемоги китайської революції і проголошення Китайської Народної Республіки 1 жовтня 1949 р. Характерною ознакою даного етапу є наявність кількох різних шляхів поширення української мови у геокультурному просторі Китаю і різних типів акторів у цьому процесі.

Перший з них гіпотетично пов'язаний із залученням до процесу навчання української мови етнічних українців та їх нащадків, що осіли у Китаї. Ці виклади не мали інституційного характеру і були призначені, вочевидь, для вузьких груп фахівців у зв'язку з їхньою специфічною діяльністю.

Другий тип акторів становлять китайські студенти, які пройшли підготовку у вищих навчальних закладах УРСР – Києва, Харкова, Одеси, Дніпропетровська. За даними, заявленими у спільній розвідці С.А. Кошового та китайських науковців Тяня Юаня, Лю Цзайцзи, Куана Цзенцзюня, у 1951–1964 рр. було підготовлено 880 спеціалістів для різних галузей промисловості, сільського господарства, охорони здоров'я, науки і освіти КНР [6]. Перебуваючи впродовж кількох років у автентичному середовищі, китайські студенти засвоювали певний обсяг знань про Україну, її мову і культурні традиції. Це об'єктивно сприяло розширенню українського вектора в китайському лінгвокультурному просторі.

Ще одним потужним імпульсом для розвитку українознавчих студій в Китаї стала діяльність перших дослідників-українознавців. Чільне місце тут, без сумніву, посідає професорка Лю Дун (刘东, народилася 1942, м. Ухань, провінція Хубей). 1965 року вона закінчила факультет іноземних мов Уханьського університету, де й залишилася працювати. Була заступницею голови Центру українознавства при Інституті іноземних мов. У 1988–1990 роках вивчала українську мову та літературу в Йоркському університеті в Канаді. У приватній бесіді з автором статті восени 2020 року Лю Дун зізналася, що протягом тривалого часу вважала, що вона перша в Китаї почала вивчати українську мову. Однак потім дізналася, що до неї були люди, які вивчали українську мову. Але то були працівники секретної служби чи військові. Утім, Лю Дун беззаперечно є однією із небагатьох фахівців з проблем україністики в Китаї і, вочевидь, першою, хто почав викладати українську мову у межах освітніх інституцій. Лю Дун є авторкою монографії «Українсько-китайські наукові, освітні й культурні зв'язки» (1993), а також навчальних матеріалів «Базовий курс української мови» (基础乌克兰语 武汉大学出版社 武汉 乌汉ь,

1995) і «Китайсько-українського розмовника» (中乌会话手册 山西高校联合出版社 太原, Шеньсі, 1994), які вважаються найбільш ранніми в Китаї підручниками з української мови. З огляду на визначальну роль, яку пані професор Лю Дун відіграла у розвитку китайської україністики, статтю про неї за авторства Н.А. Кірносолової включено до «Енциклопедії сучасної України» [8]. Персональні енциклопедичні статті у цьому виданні присвячені також відомим китайським українознавцям професорам Хе Жунчану та Чжу Хуну.

Специфічний тип акторів перехідного періоду становлять вчені-україністи із західної діаспори. У 1979 р. відбувся візит до Китаю трьох українських учених з Канади – Б. Бацюркова, Б. Левицького й П. Полічного. Завдяки цьому візиту зав'язалися контакти китайських науковців з західними українознавцями та уможливилася їх стажування у країнах Заходу (зокрема, Лю Дун).

Загалом наукова й викладацька діяльність Лю Дун та її колег-українознавців стала перехідним місцем до появи нової – інституційної – форми викладання української мови в Китаї.

3. Інституційний етап

Цей етап розпочинається після набуття Україною незалежності на початку 1990-х років. Його основною відмінністю є здійснення прямих двосторонніх контактів між КНР та Україною. Основними акторами у процесі поширення української мови на теренах Китаю є етнічні китайці, а навчання української мови та україністики загалом відбувається в межах навчальних інституцій в системі вищої школи КНР. У школах Китаю українська мова – на відміну від російської – не вивчається.

Інституціоналізація процесу вивчення української мови зумовлена передусім інтересами держави та потребою у кваліфікованих фахівцях з української мови, спроможних належним чином обслуговувати українськи напрямок зовнішньої політики Китаю.

Особливо відчутною потреба у таких кадрах стає в контексті ініціативи «Один пояс, один шлях» (一帶一路), вперше висловленої головою КНР Сі Цзіньпіном під час його виступу в Астані в рамках державного візиту до Казахстану у вересні 2013 р. Цей грандіозний геоекономічний проєкт покликаний розставити нові акценти в розвитку двосторонніх, у тому числі й китайсько-українських, міжнародних відносин. Проєктом передбачається «створення мережі партнерства в Євразії із застосуванням надзвичайно широкого інструментарію – від політико-дипломатичної

координації до фінансових механізмів, від торгово-економічних інструментів до розширення гуманітарного співробітництва» [4]. У промові до 100-річчя Комуністичної партії Китаю Сі Цзіньпін зазначив важливість розбудови міжнародних відносин нового типу, «просування спільноти єдиної долі людства і сприяння високоякісному розвитку в рамках ініціативи “Один пояс і один шлях”, надання світу нових можливостей за рахунок нових досягнень розвитку Китаю» [16].

Це завдання співпало у часі з неабияким розвитком системи освіти КНР як запоруки економічного успіху Китаю. Пріоритетність розвитку освіти, її випереджаючі темпи росту порівняно з економічним розвитком прописано в державних законах. У ментальність народу надійно закладено, що процвітання держави залежить від рівня освіти громадян.

Ці ідейні передумови разом з політикою відкритості зумовлюють, появу мережі навчальних закладів, де вивчають, зокрема, українську мову.

Одним з перших таких закладів, значною мірою саме завдяки діяльності Лю Дун, став Уханьський університет (провінція Хубей). Українську мову тут викладають з 1993 року факультативно на відділенні російської мови для студентів III-го курсу [25]. Студенти вивчають український алфавіт, вчать діалоги, знайомляться з українським гумором, читають твори відомих українських поетів та прозаїків. Також під час цих занять широко й розмаїто репрезентовані народознавство, фольклористика, мистецтвознавство, музикознавство. Одночасно відбувається знайомство з українськими традиціями, навчають пісень, колядок, народних звичаїв.

Пекінський університет іноземних мов. 北京外国语大学 вважається головним університетом іноземних мов Китаю. Рік відкриття спеціальності: 2003, другий набір 2016, потім 2019 та 2023. На навчання приймають студентів зі знаннями російської мови, тобто абітурієнтів, які в школі вже вивчали російську мову та в університеті вивчають російську+українську. Кількість студентів залежить від кількості бажаючих вступати на цю спеціальність, переважно до 10 осіб [17].

2003-го року спеціальність «Українська мова» було відкрито у колишньому Інституті іноземних мов Народно-визвольної армії Китаю. Зараз це The PLA Information Engineering University 中国人民解放军战略支援部队信息工程大学 – військова академія, що прирівнюється до університету. Як і в Пекінському університеті іноземних мов, в The PLA Information Engineering University студентів набирають щочотири роки (від 4 до 13 осіб).

Навчання української мови як іноземної здійснюється також у таких вишах Китаю:

– Шанхайський університет іноземних мов 上海外国语大学 – рік відкриття спеціальності: 2008, набирається через кожні 4 роки, набирається близько 10 осіб [21];

– у Сіаньському університеті іноземних мов, 西安外国语大学 кафедра української мови відкрита із 2017–2018 навчального року. Наразі українську тут опановують 18 китайських студентів [24];

– Тяньцзіньський університет іноземних мов 天津外国语大学 – рік відкриття спеціальності: 2017, набирається через кожні 2 роки, набирається близько 10–12 осіб [23];

– Даляньський університет іноземних мов 大连外国语大学 – рік відкриття спеціальності: 2019 рік, набирається через кожні 3 роки, набирається близько 9–10 осіб [18];

– Сичуанський університет іноземних мов 四川外国语大学 – рік відкриття спеціальності: 2020, планувалося набирати студентів через кожні 2 роки, але торік скасували прийом. Цьогоріч планується набрати близько 10 осіб [22];

– Цзілінський університет іноземних мов (приватний ВНЗ) 吉林外国语大学 рік відкриття спеціальності: 2021, набирається через кожні 2 роки, набирається близько 20 осіб [20];

– у Хейлунцзянському університеті 黑龙江大学 немає окремої спеціальності «Українська мова», є лише загальний освітній напрямок «російська мова+українська мова». Мета відкриття такого напряму полягає у підготовці фахівців зі знанням російської та української мови, які можуть працювати у сфері, пов'язаній із закордонними справами, наукою та освітою. Уже було набрано експериментальну групу з фахового вивчення української як іноземної із подальшим визнанням бакалаврських та магістерських дипломів. Однак через російсько-український воєнний конфлікт цей напрям може бути скасовано.

Подана нижче таблиця узагальнює дані про заклади вищої школи КНР, в яких вивчається українська мова (табл. 1).

Наведені у таблиці дані відбивають ситуацію з викладанням української мови у закладах вищої освіти КНР. Водночас представлена таблиця демонструє раціональний підхід китай-

Таблиця 1

Вищі навчальні заклади КНР, в яких вивчається українська мова

№ п.	Назва університету, місто, провінція	В якому році відкрито спеціальність	УМ як		Регулярність набору студентів;	Орієнтов. на к-сть студентів
			Основна спеціальність	Додаткова спеціальність / факультатив		
1.	Уханьський університет, м. Ухань, провінція Хубей	1993		Факультативно		
2.	Пекінський університет іноземних мов, м. Пекін	2003		+	2016, 2019, 2023	до 10 осіб
3.	The PLA Information Engineering University, м. Лоян, провінція Хенань	2003	+		через 4 роки	від 4 до 13 осіб
4.	Шанхайський університет іноземних мов, м. Шанхай	2008	+		через 4 роки	до 10 осіб
5.	Сіанський університет іноземних мов, м. Сіань, провінція Шеньсі	2017	+		через 4 роки	до 20 осіб
6.	Тяньцзіньський університет іноземних мов, м. Тяньцзин	2017	+		через 4 роки	10–12 осіб
7.	Даляньський університет іноземних мов, м. Далянь, провінція Ляонін	2019	+		Через 3 роки	9–10 осіб
8.	Сичуанський університет іноземних мов, м. Чунцін	2020	+		Через 2 роки	до 10 осіб
9.	Цзілінський університет іноземних мов, м. Чанчунь, провінція Цзілінь	2021	+		Через 2 роки	18–20 осіб
10.	Хейлунцзянський університет, м. Харбін, провінція Хейлунцзян	2021	російс. мова	УМ в експериментальн. групі	Через 2 роки	18–20 осіб

Джерело: укладено автором статті на основі моніторингу поточної ситуації в університетах іноземних мов КНР

ського уряду до кількості абітурієнтів і регулярності наборів. Визначальним чинником у даному випадку виступає урахування кількісних потреб держави у фахівцях відповідного профілю і механізм регуляції кількості потенційних випускників університетів.

Зазначимо, що станом на сьогодні у китайських вишах, за нашими спостереженнями, відсутня уніфікована програма з української мови, що може бути пов'язано з тим, що китайська система вищої освіти перебуває лише на початковому етапі інституціоналізації вивчення української мови, а також із існуванням різних форм і завдань підготовки фахівців з української мови. Утім, загальну уяву про зміст навчання української мови у вишах КНР може дати, приміром, програма спеціальності «Українська мова» Сичуанського університету. У ній у рубриці «Мета підготовки», відзначається, зокрема, що:

– дана спеціальність готує фахівців, які мають міцні базові та комплексні навички української мови, мають хорошу ідеологічну та моральну грамотність та соціальну відповідальність, знайомі з політикою, економікою, суспільством, культурою та іншими знаннями України;

– дана спеціальність готує фахівців, які мають <...>. професійні знання в одній із наступних галузей: дипломатія, міжнародна журналістика, міжнародне право, міжнародна економіка та торгівля або викладання китайської мови як іноземної;

– дана спеціальність готує фахівців, які мають велику гуманітарну грамотність, відмінну практичну компетентність, широкі міжнародні погляди, міжкультурну комунікативну компетентність, здатність до аналізу національних реалій,

сильну здатність до інновацій та самостійне вирішення проблем; дана спеціальність готує фахівців для майбутньої роботи у зарубіжних компаніях, міжнародних організаціях, пресі, управлінні туризмом та ін.

Поряд з цим, у китайських вишах, де фахово вивчається українська мова, існує певна проблема із забезпеченням студентів навчальними матеріалами, зокрема, підручниками. Тому викладачі української мови в Китаї найчастіше послуговуються навчальними програмами власної розробки чи матеріалами, наданими їх українськими колегами. У низці університетів використовуються підручники української мови для іноземців за авторства львівського науковця Данути Мазурик. Однак підручник є одномовним і призначений для студентів різних національностей, які опановують українську мову. Тому на часі підготовка підручника з української мови спеціально для китайської студентської аудиторії.

Для розуміння можливостей студентів для навчання, зокрема, української мови, слід зазначити, що усі навчальні заклади КНР розташовані у великих містах та в економічно розвинених районах в прибережних провінціях. При цьому чотири з вишів розташовані у муніципалітетах центрального підпорядкування (Пекін, Тяньцзін, Чунцін, Шанхай), інші є столицями прибережних економічно розвинених провінцій. Така локація є логічною, оскільки забезпечує достатній контингент абітурієнтів, а також вільний доступ до джерел інформації, бібліотек тощо. Ця характеристика відображена на рис. 1.

Беручи до уваги, що розвиток двосторонніх відносин між новим Китаєм і незалежною Україною розпочався лише після набуття Україною незалежності, показовою є динаміка появи спеціальності «Українська мова» в університетах КНР. Вона відображена на рис. 2.

Загальна динаміка зростання в КНР кількості університетів, в яких сьогодні навчають української мови, відображена на графіку на рис. 2.

Поданий графік засвідчує неухильне зростання кількості навчальних закладів, у яких вивчається українська мова – як окрема спеціальність, друга спеціальність, факультатив. Сьогодні українська мова викладається в усіх семи китайських університетах іноземних мов та деяких навчальних закладах іншого профілю. Це є свідченням зацікавлення КНР у розвитку довгострокової обоюдної співпраці з Україною. Головною метою викладання

Рис. 1. Локація університетів, в яких вивчається українська мова, на території КНР

Джерело: Карта укладена автором статті на основі даних картографії

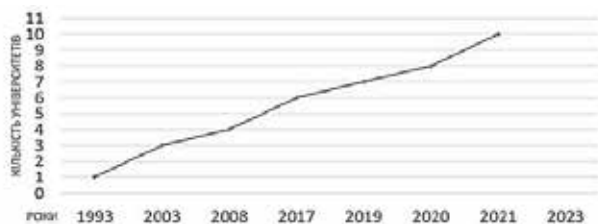

Рис. 2. Динаміка зростання кількості університетів Китаю, де вивчається українська мова

Джерело: Графік укладено автором статті на основі моніторингу ситуації у вищих навчальних закладах КНР

української мови у вишах Китаю є задоволення потреб держави у фахівців із знанням української мови. Кваліфіковані мовники-україністи потрібні не лише для обслуговування геоекономічного китаєцентричного [4] проекту «Один пояс, один шлях» та інших глобальних ініціатив Китаю, але й для участі у вирішенні повсякденних проблем у межах двосторонніх китайсько-українських відносин.

Про наміри КНР щодо розбудови довготривалих партнерських відносин з незалежною Україною свідчить також той факт, що – попри російсько-український конфлікт, спеціальність «Українська мова» залишили у всіх вишах, де відкрито її було відкрито. Набір студентів триває у відповідності до заявлених термінів. Певним винятком є Хейлунцзянський університет, де сьогодні вирішується питання про закриття освітнього напрямку «російська мова+українська мова» через російсько-український воєнний конфлікт.

Особливий випадок у цьому сенсі становить The PLA Information Engineering University. У цьому навчальному закладі прийом взагалі не зазнає впливу російсько-українського конфлікту,

оскільки усі випускники йдуть служити у збройних силах КНР.

Інтерес нового Китаю до України виявився також у заснуванні низки центрів україністики (таблиця 2). Український китаєзнавець С.А. Кошовий зазначав, що серед дослідницьких установ, що працюють на українському напрямку, значну роль відіграють: Шевченківський центр українсько-китайських культурних зв'язків університету іноземних мов у Тяньцзіні, дослідницький центр України при педагогічному університеті в місті Цзіньхуа (провінція Чжецзян), при університетах іноземних мов у Даляні (провінція Ляонін), Ухані (провінція Хубей), Шанхаї, які фінансуються за рахунок державного бюджету КНР [5].

Першим з них став центр в м. Ухані «Українська дослідницька група», яка зараз називається «Центр вивчення Росії, Білорусії і України», що був заснований ще 1964 року. Протягом кількох наступних десятиліть цей центр залишався єдиною на теренах Китаю спеціальною науково-дослідною установою, яка вивчала українську проблематику. цей центр залишався єдиною секцією українських студій. За інфомацією, поданою у вже згаданому нарисі С.А. Кошового та китайських науковців [6], Уханський центр структурно складався з декількох секторів: сектору з вивчення проблем України, сектору з вивчення культури та освіти в СРСР, редакції журналу «Культура та освіта в СРСР» (з 1987 по 1990 рр. за редакцією професора Хе Жунчана (何荣昌教授) було видано десять номерів цього часопису), кабінету посібників та довідкової літератури. Співробітники робили особливий акцент на вивченні історичного процесу розвитку і перебудови 90-х років

Таблиця 2

Центри української мови і україністики в КНР

№ п	Назва центру	При якому навчальному закладі функціонує	Рік відкриття
1.	Центр вивчення Росії, України і Білорусі (початково Українська дослідницька група)	Уханський університет	1964
2.	Кафедра України	Інститут Росії, Східної Європи, Центральної Азії Академії соціальних наук Китаю	1992
3.	Центр вивчення України	Чжецзянський педагогічний університет	2012
4.	Шевченківський центр українсько-китайських культурних зв'язків	Тяньцзіньський університет іноземних мов	2014
5.	Центр вивчення України	Далянський університет іноземних мов	2014
6.	Центр вивчення України	Шанхайський університет іноземних мов	2015

Джерело: таблицю укладено на підставі даних, що містяться у розвідці [5], та власного моніторингу ситуації

XX ст. у галузі культури і освіти УРСР, згодом незалежної України.

Також варто відзначити найважливіший на даний момент центр вивчення України (відкритий у травні 1992 року): кафедра України Інституту Росії, Східної Європи, Центральної Азії Академії соціальних наук Китаю.

У 2012 році було відкрито центр вивчення України у Чжецзянському педагогічному університеті (м. Цзінхуа). Цей центр першим з-поміж вишів КНР організував публікацію кількох наукових збірок, присвячених різним аспектам української тематики.

У 2021 році в Сичуанському університеті іноземних мов було видано збірку наукових статей «Дослідження слов'янських країн (Білорусь і Україна)». До нього увійшли розвідки щодо української культури, літератури, дипломатії.

Попри одиничність статей, присвячених безпосередньо мовним проблемам, поява цих збірок засвідчує інтерес китайської аудиторії до укра-

їнської культури і різних аспектів життя України (економіка, історія, політика).

Окрім цього, центри вивчення української мови у сучасному Китаї функціонують й поза рамками навчальних установ, через різні освітні компанії, як, наприклад, міжнародна освітня компанія «БайІн Шаньдун» (місто Жичжао, провінція Шаньдун). 20 слухачів Центру вивчають українську мову, культуру та фольклор впродовж року. Після цього складають іспит та отримують сертифікат. Знання української мови та сертифікат дає можливість вступати до українських вишів, зокрема, Волинського Національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк).

Результати проведеного у статті аналізу щодо основних шляхів та етапів утвердження української мови в лінгвокультурному ландшафті Китаю узагальнені у схемах на рис. 3 та рис. 4.

Динаміка зміни акторів поширення української мови в лінгвопросторі Китаю

Рис. 3

Джерело: укладено автором статті на підставі даних дослідження

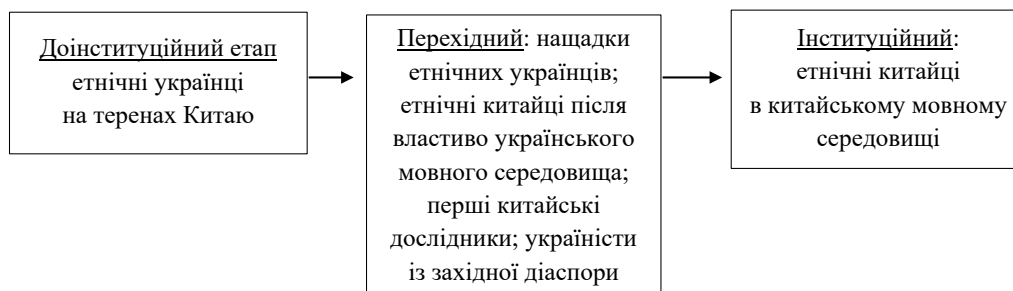

Рис. 4

Джерело: укладено автором статті на підставі даних дослідження

Висновки. Вивчення української мови у вишах Китаю зумовлене передусім геополітичними змінами, що відбулися у світі впродовж останніх десятиліть, успіхами китайської економіки, прагненням до активної міжнародної співпраці. Проведений аналіз сучасного стану викладання української мови в Китаї засвідчує, що попри її тривалу присутність в лінгвокультурному ландшафті Китаю (від домонгольських часів), процес її інституціонального вивчення перебуває у своїй зародковій стадії. Поява у КНР достатньо розгалуженої мережі закладів вищої школи, в яких готують фахівців з української мови і україністики загалом поєднується з певною неупорядкованістю навчальних програм зі спеціальності «Українська мова» та відсутністю типового під-

ручника для роботи з навчання української мови китайських студентів. Водночас постійний поступальний рух до розширення присутності української мови і україністики загалом в освітньому просторі КНР засвідчує наміри Китаю щодо довгострокових партнерських відносин з Україною. Не варто забувати зацікавленість Китаю в післявоєнному відновленні України, оскільки в документі «Позиція Китаю щодо політичного врегулювання української кризи», опублікованому МЗС Китаю є пункт «Сприяння постконфліктному відновленню», який говорить: Міжнародному співтовариству необхідно вжити заходів на підтримку постконфліктного відновлення в зонах конфліктів. Китай готовий надати допомогу і зіграти конструктивну роль у цих зусиллях [15].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гандзюра А.В. Міжнародно-правове регулювання відносин України та Китаю : дис. ... к-та юрид. наук : 12.00.11 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2021. 183 с.
2. Груцьк В.І. Деякі особливості навчання китайських учнів на підготовчому відділенні для іноземних громадян. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки.* 2015. Вип. 27. С. 16–24.
3. Кіктенко В. О. Історія українського китаєзнавства (XVIII – початок XXI століття). 2-е вид. Київ : Гельветика, 2021. 484 с.
4. Кіктенко В.О. «Один пояс, один шлях» – глобальний гео економічний проект Китаю. *Україна – Китай.* 2017. № 2(8). URL: <https://sinologist.com.ua/odin-poyas-odin-shlyah-globalnij-geoeconomichnij-proekt-kitayu/> (дата звернення: 07.10.2024).
5. Кошовий С.А. Україна і КНР: на шляху до нової якості двосторонніх відносин. *Україна – Китай.* 2017. № 1(7). URL: <https://sinologist.com.ua/koshovij-s-a-ukrayina-i-knr-na-shlyahu-do-no/> (дата звернення: 07.10.2024).
6. Кошовий С.А., Тянь Юань, Лю Цзайцзи, Куан Цзенцзюнь. Центр дослідження України при Уханьському університеті: історія та сучасність. *Україна – Китай.* 2018. № 14. URL: <https://sinologist.com.ua/koshovij-s-tyan-yuan-lyu-tszajtszy-kuan-tszentszyun-tsentr-doslidzhennya-ukrayiny-pry-uhanskomu-universyteti-istoriya-ta-suchasnist/> (дата звернення: 07.10.2024).
7. Литвин В. Україна і Китай в історичних зв'язках. *Голос України.* 2004. 20 березня. URL: <http://www.golos.com.ua/article/235832> (дата звернення: 07.10.2024).
8. Лю Дун. Кірносорова Н.А. Енциклопедія сучасної України. Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. НАН України, НТШ. Київ, 2017. URL: <https://esu.com.ua/article-59734> (дата звернення: 07.10.2024).
9. Пронь С.В. Китайський вектор зовнішньої політики України (історія, виклики сучасності, перспективи). *Наукові праці. Політичні науки ЧДУ імені Петра Могили.* Т. 69. Вип. 56. 2007. С. 78–81.
10. Сунь Ю. Освіта у співпраці між Китаєм і Україною. *Україна – Китай,* N 3(9), 2017. URL: <https://sinologist.com.ua/sun-yujhua-osvita-u-spivpratsi-mizh-kytayem-ukrayinoyu/> (дата звернення: 07.10.2024).

11. Перша розмова Зеленського і лідера Китаю після вторгнення Росії. Про що домовились і чому це важливо. *Українська правда* : веб-сайт. 2023-04-26. URL: <https://www.prawda.com.ua/news/2023/04/26/7399505/> (дата звернення: 07.10.2024).
12. Шевченко О. М. Український Харбін. *Україна – Китай*, N3(9), 2017. URL: <https://sinologist.com.ua/shevchenko-o-m-ukrayinskyj-harbin/> (дата звернення: 06.10.2024).
13. Яремчук С. Особливості викладання української мови китайським студентам на початковому етапі її вивчення (рівень А1-А2). *Українська мова у світі* : збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, 6–7 листопада 2014 р. Львів, 2014. С. 189–194.
14. Ярошенко Є. Місце України в глобальних стратегіях Китаю. Київ : МЦПД, 2015. 22 с. URL: https://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/china_mesto_s.pdf (дата звернення: 07.10.2024).
15. China's Position on the Political Settlement of the Ukraine Crisis. *CHINA DAILY*. 25–26 February. 2023. URL: <https://www.chinadaily.com.cn/pdf/2023/20230225.pdf> (дата звернення: 07.10.2024).
16. Xi J. Speech by Xi Jinping at a ceremony marking the centenary of the CPC. *Xinhuanet* : веб-сайт. 2021, July. URL: http://www.xinhuanet.com/english/special/2021-07/01/c_1310038244.htm (дата звернення: 07.10.2024).
17. 北京外国语大学 : веб-сайт. URL: <https://www.bfsu.edu.cn/undergraduate> (дата звернення: 07.10.2024).
18. 大连外国语大学 : веб-сайт. URL: <https://zsb.dlufi.edu.cn/info/1111/1563.htm> (дата звернення: 07.10.2024).
19. 俄罗斯东欧中亚研究所乌克兰研究室 : веб-сайт. URL: http://euroasia.cssn.cn/zgskyeoys/jgsz/jgsz_wklyjs/ (дата звернення: 07.10.2024).
20. 吉林外国语大学 : веб-сайт. URL: <http://zdoyxy.jisu.edu.cn/zysz/wkly.htm> (дата звернення: 07.10.2024).
21. 上海外国语大学 : веб-сайт. URL: <http://www.sres.shisu.edu.cn/wklyzy/list.htm> (дата звернення: 07.10.2024).
22. 四川外国语大学 : веб-сайт. URL: <https://xyxy.sisu.edu.cn/zyjs/1d7efb7b81394df6b7d5ee03930cbaef.htm> (дата звернення: 07.10.2024).
23. 天津外国语大学 : веб-сайт. URL: <https://european.tjfsu.edu.cn/xygk/xyjj.htm> (дата звернення: 07.10.2024).
24. 西安外国语大学 : веб-сайт. URL: <https://eyxy.xisu.edu.cn/xbwz/xygk/xyjj.htm> (дата звернення: 07.10.2024).
25. 武汉大学俄罗斯乌克兰白俄罗斯研究中心 : веб-сайт. URL: <http://rub.whu.edu.cn/lishiyange/> (дата звернення: 07.10.2024).